

Tímár Máté: Présház a domboldalon

Földbe rejtekezett hagymáikból a bimbók zászlaját lengették már a jácintok, amikor Gáspár János hadapródörmester befejezte a háborúját. Éppen jácintbimbózáskor, szökéssel, pedig jó néhány virágbomlás erre biztatta már....

Először Aradnál, negyvennégy nyárvégén...

A kései sarjúszegefűket feslették a kertek, az ágyúk mérges kutyák módjára ugattak, a gépfegyveresek úgy pásztáztak, olyanféle hangokat kelepelve, mint az unatkozó gólyák, s a házak között magyarul megszólalt az oroszok hangszórója:

„Magyar katonák! Meddig vizitek életeteket a Hitler vágóhídjára? Meddig véditek a béketörőt saját hazátok feláldozásával? A magyar nép nem ellenségünk. Gyertek át!”

S utána az átállottak névsorával kínáltak merészséget. Köztük egy név a Gáspár János fülébe is belécsiklandozott:

„ Kis Dénes hadapród őrmester a debreceni Hajdu-ezredből....”

Az emlékező hat hónap is beléborzongott, és sürgősebbre ösztökélte lábát a Sopront övező bécsi dombok hadgyakorlatokon megismert pincésora felé. Nagyra nőtt teste a földre görnyedt, hosszúkás arcán izomtáncoltató idegesség rángott végig, s nyugtalanságához úgy illett zubbonya összecsendülő bronz, nagyezüst vitézségi érme, vaskeresztje, mint madárijesztő bot fejére a cilinderkalap.

- Talán jobb lett volna akkor, ott Aradnál Kiss Dinire hallgatni – főzte gondolatait halk szavakká a szája bográcsában, s halovány gőzt párázott utána, mint a tavasz elé terpeszkedő ugar. - Dini emlékezetesen jó cimbora volt. Újonc korunkban, a Pávilon- laktanyában egymás mellett feküdtünk, s nem ízlett a falat, ha nem feleztünk. Zsófikának csúfoltuk, mert selymes volt a bőre, akár a szűzleányé, és havonta egyszer borotválkozott. Nadvornánál, amikor megsebesültem, jó kilométert cipelt a hátán.

Megingatta a fejét, ahogy rezgőnyárfá sudarát bókoltatja szél....

- Dini rosszat nem akarhatott nékem. Talán jobb lett volna....

Korán kikószált méhecske zümmögött el előtte, s a hangja fázós didergésbe reszketett, mintha panaszkodna...

A menekülő önbeszélgetése sem volt hangosabb.....

- De hát azt iskolázta a tanító, prédikálta a pap, írták az újságok gyermekkoromtól, hogy az oroszok így, meg úgy... Győzelem vagy Szibéria, ez állott a halálvonatos falragaszokon..... Péter bácsinak, a sarki trafikosnak Szibériában fagyott le a lába....

Elhervadtak hát az aradi sarjúszegefűk, aztán a csepeli őszirózsák is sárba tipródtak, a frontkatonák bakancsa alatt, s Gáspár János hadapródörmester szélesre szabott mellkasa nagyezüstöt, bronzot, vaskeresztet, huszonhárom esztendő s feje két ősz hajpásmát jussolt helyettük.

Pedig a lombhullajtó Királyerdőnél Varga Feri, a polgári iskolai tanár is csalogatta. Az őrsparancsnok-csendőr fia, maga is vitéz.....

- Gyere járőrbe, Jancsi. A senki földjén lerakhatjuk a fegyvert, és fehér zsebkendőt lengetünk. Nem bántanak a ruszók, meglátod. Döglődő ló a német, maga alá temet, ha idejében nem szállunk le róla. Nem esküdtünk hozzájuk....

S másnap a hangosbeszélőn név szerint is hívta...

Kétközben volt, mint az érett leány, mégsem hitt végül..... Oroszok? Bolsevikik! Varga Feri? Lehet, szuronyhegygel serkentik, hogy beszéljen....

Emelkedőnek kanyarodott az útja, s elhagyta az első, dombba süllyesztett présházsort. Mindegyik elhagyottan panaszolta gazdátlanágát. Borától fosztotta a háború közelsége, s olyan volt a sok tárt ajtajú pincegádor, akár vénasszonyszáj, melyet fogsorától vámol az idő.

A vágatlan venyigével kusza bakhátak között télibundás baknyúl inalt kecses szökésű nősténye után.....

Két présház horhosában elővillant a nádas Fertő-tó, s fölötte szinte Ausztria hasába lehetett látni. Balról nagy füstöt bodrozva égett valami, és a városban nyekeregve felkísértetieskedett a szirénaszó. Hetedszer aznap...Tomba dörrenések, bombarobbanások követték, s a tejüveg-szín levegőben repülőgépek ezüst testén szikrázott a napfény.....

A jókora hadapród majdnem kocogva igyekezett az orra után, s mert nem tudta, mivel vehes számára a holnap, azt forgatta magában, mivel fizette ki a tegnapi, melytől, íme, megmenekül.....

Negyvennégy vége a nyilasok közé dobta, akár szennyes ingét a tisztálkodó...

Beléizzadt újra élve, s maga sem tudta, a sietség vagy a benső szorongás gőzölt-e sapkája izzasztóvászna alá...

A szigetről kiszorulva, Csepel külvárosában állomásozott az ezred, s küldöncök lihegtek háztól házig. Kiabáltak. Ez meg ez a hadapród azonnal jelentkezzen a zászlóaljparancsnokságon. Ő is...

Már autók várakoztak rájuk... Irány: Szentendre, a hungarista Légiónhoz.... Nem kérdezte senki akarnak-e, gyerünk..... Ki törődött azzal, hogy Gáspár János magyar-latin szakos tanárjelölt mit morgott nagyra nőtt orra alá...

Beatus ille qui procul negotiis...

Abaházy, a módjával öszülgető, karszalagos nyilas ezredes görcsös botjával csapkodta a csizmája szárát, amint elpeckesedett riadt arcvonalak előtt Jávor-bajszos segédtisztje úgy kísérté, mint juhászát a pulikutya...

- Vezérünk szavaival: Inkább hős egy pillanatig, mint rabszolga egy hosszú életem át – freccsegte a botos légióparancsnok, s Gáspár János ma is szeme előtt látja Weinleger Miska hadapródot, aki úgy kidöntötte mellkasát, mintha kardot nyelt volna....

Új gondolat bakot ugrik a régin... Szakaszparancsnoka lett harmincegynéhány karszalagos nyilas suhancnak – harmincadfő Szálasi nyelvéen - „s a „hős” ezredes vezérkarával alig hét múlva Bécsbe autózott szállást csinálni.

Úgy utálta akkor gyáva tehetetlenségét, ahogy kutya a koloncát... félt a gondolataitól... Szegény Kossuth-imádó édesapja, ha tudná... Aztán beléfásult.... Keresztet vetett magára, hogy keveset ér... Falevél, hol ide, hol oda sodorja a vihar, s végül árokba kerül....

Ivott, nótázott a nálánál is puhábbakkal....

Minden elmúlik egyszer,

Minden a végéhez ér.....

S csak néha komorlott belé, hogy hányszor leste le a Klein Miksa padtársa matematikai dolgozatát a gimnáziumban....

- Minek a birkajáráson virág? Legázolják, lelelegelik a barmok...

És Sopronig alig volt józan... Húzott, mint a ló, tejesítette a parancsot, és rátaposott az illatot szelelő ibolyaágyásra, hogy hamarabb elérje a körlet ajtaját... Álmában gyakorta felsírt – újságolta a fekvőtársa...

És megváltotta vagy halálra ítélte a tegnap... Elérte már a dombvonulat tetejét, s megkönnyebbedett járással lefelé lépkedett. Mögötte halálos vonaglásában füstölt a sok tornyos Sopron, előtte mogyoróbokrok barkás ágai között girbegurbára nyakazott vén szilvafa merészkedett romos présház fölé.

Szeme elé kapta a kezét, és megrázkódott, mint akinek bunkó zuhan a tarkójára.

- Ilyenen lóg a város közepén árendás bácsi, a tisztilegényem!

Hete sincs, hogy eltűnt a kevés beszédű csicskás. Vas megyei béres. Négy gyereke volt...

Utolsó este odamászott mellé az iskola szalmájára, és szaggatott lihegéssel búcsúzkodott...

- Én haza... lépek, hadapród úr – s majd toldotta az új divattal, amit a szájába rágtak: - testvér... Megízélte ezt már Szent Kleofás. Becsaptak! – Vacogott a foga, mint a hideglelősöké. – Szökik az Úristen is, én pedig védjem a nyomukat. Azt mondta Kurcz, a

járásvezető, hogy felosztják a püspök, a herceg pusztáit, ha fegyver alá állunk... Majd a csudafegyver... Humbug az egész....

Nem fenyegette, nem tartóztatta, inkább a rumoskulacs után nyúlt, amikor kezét kereste az öreg....

- Isten oltalmazza hadapród úr. Köszönöm a hozzám való jóságát. El ne felejtse, a boksz a hátizsák zsebébe van, s egy heti tejet kifizettem a svábnak...

Tegnap ott látta viszont Árendás bácsit a görbe fán. Arasznyira leffent a nyelve, s tábla lógott a nyakába akasztva...

„Így jár minden hazaáruló!”

Gáspár János bal karján égett a letépett nyilas karszalag helye. O-ra táruuló szájjal ásított, hiszen alig aludt az éjszaka. A rum se segített. Csak a feje fájdukt tőle, és megizzadt....Apjával bajolt kába szendergésében, a „Jaj de huncut a német” nótával, melyre elsőnek tanította aztán Klein Miska, Kiss Dénes, Varga Feri, végül Árendás bácsi illetve szemrehányással a görbe fáról....

S reggel, amikor felolvasták a parancsot, hogy: irány Bécs, a Birodalom, valami megkeményedett benne ottan bévül, ahol addig gyávasága puháskodott. Elhatározta, hogy marad. Elrejtőzködik a bécsi dombok valamelyik présházában... Itt!

Felnézett a bitóforma szilvafára, s lefelé indult a dombbá vájt pince rongált lépcsőin. Félrehajtott bimbózó mandulaágot, mely illatos fehér köpönyegét félig a grádicsra borította....

Illat csapott az orrához, füléhez rovarzümmögés hatolt, s csúnya varangyos béka lustálkodott oldalvást a csizmája elől....

Három-négy lépcsőfokot kísérté a napfény – mely aranyosabb volt, mint meleg - , aztán reálehelt a pince penészes nyirka, bekapta a hideg sötétség.

A szirénák jajongva éppen lefűjták a riadót, s néhány későn bátor légelhárító ágyú csaholt a Fertő-tó irányából...

Körmére égetett fél doboz gyufát, mire szembogarára mérte, hol is időzik. Öt-hat roncsolt hordó borult korhatag ászokfájára, a gerendáról fokhagyma-koszorú lógott, s lába alatt bortócsa szurcsogott. A salétromos mennyezetről feléből-harmadából hiányzott a vakolat, s a boltívbe is belémart itt- ott valami fene fogsor. Igencsak kézigránáttal csapolt a türelmetlen szomjúhozó....

A sarokban tábori ágy árváskodott, mellette felborult sámlí alatt két gyertyacsonk. Valamivel arrébb SS-hulla, baltával széjjelvágott fejjel. Úgy markolt végső életakarásában a pince fővényébe, szinte ágat markoló vércse módjára belégörcbült a tíz ujja.

Gáspár Jánosnak megbicsaklott a térde, mintha idegorvos próbálta volna rajta apróka acélkalapácsát. Visszariadt egy lépést, aztán gyertyacsonkért hajolt, meggyújtotta, és rendezgetni kezdte új otthonát.

- Vakond leszel, komám, békák, férgek, svábbogarak között – biztatta önmagát, hanem a kedve csak nem éledt. A nyugtalanságé volt és az összeomlásé, sapkájától a bakancsáig.

Kilesett az ajtón, összenyalábolt öltre való dongát, s feldobálta a bejáratot torlaszolni. Vállára vette a fa merev SS-t, messzire a szőlősorok közé cipelte, venyigekazal mellé, s reáfordított tíz-húsz kévét, hogy eltakarja. Megigazította az ágyat, a talált vasvödörrel, homokkal töltötte a bortócsát... Térült-fordult, hasznosította magát,hanem inaciteráztató idegessége csak nem akart az ördögökre szállani, fészket fogott a szíve alatt....

- Ha megtalálnak, elfognak engem is, görbe fára hurkolnak a nyilasok vagy a svábok... Akkor kinek takarítok? Úgyse lesz ez a préház a kriptám...

A másik fülébe más kanördög suttogott...

- Vagy az oroszok lónek agyon. Azt gondolják rólad, hogy partizán vagy...

A fal melletti boltív-téglapadra támaszkodott, s ezen oldalára dülve három teli borosüveg pókhálósodott. Hozzájuk menekedett. Lázás gyomra úgy fogadta, száraz torka úgy nyakalta a fanyar italt, mint itatópapíros a tintát. El is tellett egykettőre. Agya kábult, s a szesz már az első üveg ámenján megtántorította. Reábukott a tábori ágyra, elaludt.

Keserű ízűt álmodott. Zsineggel összekötözött kézzel fehér asztal elébe lökdösték, melyen két koponya között feszület ragyogott sápadt aranyfényben. Abaházy ezredes ült mögötte, Jávorbajszos segédtisztjével, s a fejük fölött Szálasi Ferenc fényképe istenkedett. Szeme megszállott tűzben égett, mondhatni, lángpillantásokat lövellt a pillák alól. A szája is mozgott, rikácsolást hallatott, pedig csak fénykép volt, szegre akasztva. Ezt hörögte:

- Hazaáruló, szökevény, felkoncolni!

Álmában úgy hasadt ketté a Gáspár János lényé, mint a dió burka, s a jobbik szégyellte, hogy az esendőbb mentegetődzött...

- Kétéves katona vagyok, s abból egy frontszolgálat. Sebesültem, kitüntetésekért érdemeltem. A minősítésem kitűnő...

A nikotinos hangú légóparancsnok botjával az egyik koponyára sújtott, és káromgva ministrált a vezérének:

- Gyáva volt, pusztuljon!

Már taszigálták is a görbe szilvafa felé, mely úgy magasodott elő a semmiből, mint aki önként jelentkezik. Durvább kísérelésében Weinleger Miskára ismert, a hadapród frontcimborára. Feléje fordult, úgy könnyörgött az életéért...

- Miska, komiszfaló pajtásom, engedj el. Ismerhetsz, sose tudtál gyávanak. Kolomeánál, amikor elvesztetted a tiédet, egy csajkából ettünk.

Weinleger olyan szívtelenül nevetett, ahogy Lucifer „Az ember tragédiája” Zichy-illusztrációján.

- Parancs, végrehajtom! Gyönyörködj a tavaszban, mert öt perc múlva megvakít a hurok. Megállt, kezét bizonykodásra lendítette volna, hanem a zsinagóga olyan micsodásan hurkolta, szinte tóvá állapodott benne a vére, gyors mozgású folyama...

- Miska, öreg szüleid hazavárnak. Szegénye, kérges tenyerű parasztok. Szájuktól megvont kenyéren tanítottak. Adósuk vagyok... Téged is anya szült, nem kóbor kutya fiata a garágya tövébe...Hagyjál futni!

A márkói kocsmárosfi hetyke volt, mint a fronton, ha orvoslásával dicsekedhetett. Szerzett Delatinnál egy szovjet távcsöves puskát, feszült arcizmokkal célzott, s térdét csapdosta utána.

- Megint a pokolba küldöttem egy bolsit. Pont a két szem közé trafáltam. Úgy eldőlt, akár a fűrészelt derekú fa...

Ez a kegyetlen Miska lökdöste a görbe fához.

- Nem hittél a győzelemben, amikor a hit manapság többet ér, mint a legpontosabb fegyver, elpusztulsz!

- Neked adom a karórámát, Mont. Blanc töltőtollamat, háromszáz pengőmet...

- Úgyis az enyém lesz, ha felakasztottalak! Félelme – mert feleslegessé, hiábavalóvá vált – soha át nem élt bátorsággá változott, s olyan szavakat tolt a nyelvére, amiket ébren soha ki nem mondott, gondolattá sem töprengett...

- Buborék már a német, Mihály, semmibe pattan. Számot kell adni mindenért. Mert a paraszt fejadagon szűkösködött, hogy a svábok fehér kalácsot zabálhassanak, a városi népség szójával terhelte a gyomrát, tönkrement az ország. Felelni kell ezért, Weinleger hadapród. Nem félsz?

A görbe fáról csüngött a hurok, nyakába akasztották, s megrántották szabadon lendülő végét. Az átokszó alig fért ki a száján...

- Verjen meg az Isten! Halál...

Elsötétült előtte a világ, s ólomtagok nehezítették a semmibe... Felébredt. Vaksötét vette körül, mert leégett a gyertya. Így csak érezte izzadságát s az átható fagyúszagot. Feje zakatolva fájt. Émelygő gyomra éheseket kordult, keze, füle, arca fázott, tudata nehezen vette szekerére a valóságot. Felállott, topogott, s két cigarettát is elszívott egymás után. Fellépkedett a lépcsőkön a prészház elébe, szellőztette fejét a hegyes fogú széllel.

- Alea iacta est- a kocka el van vetve, most már végig kell dalolni a nótát.

Bújdosókat vetett felszínre az emlékezete. Jókait a lápi emberek között, Egressy Bénit, aki padlásra rejtve írta Erkel szövegekönyveit, s a gyerkőckorában mesehősként elkönyvelt ükapját... Öt álló esztendeig lakozott a szénapajtában negyvennyolc után, s ükanyját minden árokpárti cédának elmondta a szomszédság, mert férj nélkül gyermekeket szült....

Tarkón nyomta a szégyenérzet...

- Íme, a példák! Utolsó kardcsapásig verekedtek a magyar szabadságért, s te Gáspár János hadapródőrmester sohase gondoltál arra, milyen gaz ügghöz szegődtél, mivel szolgáltatál érmekeket a melledre. Hogy az a ló, amelyet alád rendelt a rang, talán az apád istállójából – vagy éppen a barázdából oroztatott. S te, aki Spartacusért, Brutusért, Leonidas királyért lelkesedtél, elengedted a füled mellett, amit a németekről tanít a magyar történelem, szájadba rágott Kossuth-hitű édesapád. Szégyellheted magadat!

Az is felködlött benne, hogy: lám, Kiss Dénes, Varga Feri, de ezzel betellett a pohár, nagy léptekkel menekült önmaga elől. Belé az éjszakába...

Nem messzire kutya vakkantott, s más irányba tanácsolta, ott pedig szeszes nótaszó németkedett állj-nak elébe...

Die Fahne hoch , die Reihen fest geschlossen,

S.A. marschirt im ruhigen festen Schritt..

- Dögöljetek rakásra. Sose virradjon reám a nap, ha ma éjszaka el nem oltom azt, aki közületek az utamba akad – csikorgatta a fogát, és megragadott egy jó markolós szőlőkarót.

Nem törekedett arra, lába mégis a nótás ház körül kerengett véle. Elhalkult, újult a móka, a kutya csaholt, s az éjszakai vándor önmagának bizonykodott...

- Aki az ellene való parancsok végrehajtásában bátor volt, a régi nyomból kilépni se lehet gyáva!

Úgy éjfél múlhatott, amikor nyíló ajtón, a tornácra világított a mulatók tanyája, s valakik elköszöntek..

- Gute Ncht - mélylette Nochtta az éjszakát öblös hang, s ketten erreztek vissza reá..

- Heil Hitler... r...r...!

Ahogy tántorogtak a szőlősorok között, dőltek a karók, dobogtak a lábak, s elharapott káromkodásokra támaszkodtak, ha felbotlottak.

Gáspár János izgatottan lekucorodott egy illatos bokorba, várta, hogy elkerüljék, Annyi minden kavargott benne, igen, nem, rajta, várjál, hogy szinte fellabdázta a földről..

Sopronban riadót köszörültek a szirénák. Repülőgépek zúgó moraja visszhangzott az égboltozat csillagos üstjében, s két-három ágyú dörrent délkeletnek. Nyomjelző töltet foszforeszkált kísérteties zöld parabolát a levegőbe, mely szikraszerű pamacsokban hullott vissza, mintha csillagszórót szikráztattak volna valami kyklopszgyerekek. Hanem az ágyúk hamar elhallgattak, s helyettük bombák alatt vonaglott a föld. Mély dörgések, tompa robbanások mozgatták a szélcsendben alvó faágakat, tüzek gyulladtak szerteséjjel, s valahol eltalált templom harangja kondult. A részeg németek ott jártak már a bokor előtt..

- Hans, Flieeralarm – félté szavakká az egyik, de a szeszesebb zajra-jajra-bajra süketen csak tovább dalolt..

Wenn wir fahren, wenn wir fahren,

Wenn wir fahren gegn England...

Belégázolt a bokorba, s néhány lépés után szembekerült a guggoltából felemelkedő Gáspár Jánossal. Méternyit hőkölt először, aztán hirtelen, százszor próbált mozdulattal a derekához kapott...

- Teufel in Hölle – káromkodta, és belélőtt a cserjefal sűrűjébe.

A szőlőkaró teljes erőből a fejére zuhant. Aztán még egyszer...

- Családi fészkek omlanak, édesanyák, édesapák, bölcsőlakók és magatehetetlen aggok pusztulnak, s te dalolsz? – lüktette a hadapród halántéka. – Nesze!

Reccsent az ütle, lebukó hördült, szaladó alatt omlott a bakhát... Üldöző ugrásától se kevesebbet...

- Örökölj te is a nyilas karszalagért, az elmaradt szigorlatokért, delatini lábsebemért...

Feküdt már az is, ő kimelegedve szuszogott, s a tett hirtelenségét a felmérő gondolatok ölezték benne...

- Hát ezek is bajor, porosz vagy rajnai Gáspár Jánosok?! Hazavárják őket, szentkép alatt gyertyával világítanak az életükért?!

Bágyadtka gyerekemlék is felémelyedett: Ne ölj! Hanem legyúrte, mert nagy tehetlenség gödréből kapaszkodott ki tettével. Olyan mély árkot ugrott át, hogy visszafordulni, sem mert felette. Mélyebb volt az a lelkiismeret kútjánál is, sokkalta mélyebb...

Talán annál a kerti vízgyűjtőnél is, mely betongyűrűjével koporsónak kínálkozott, s ahogy belévetette a két kábát vagy holtat, arcába freccsentette a vizét. Megmosdatta...

Magához vette a jókora pisztolyokat, kézigránátokat, a degeszre tömött élelmes iszákokat, és visszaindult a menedékül választott présháza felé. Eltévedt. Már azt hitte, meg sem találja, amikor eléje bitófáskodott a görbe - kajsza szilvafa, mintha fenyegette volna...

Nem ijedt meg Gáspár János, legyőzött valamit. Leült az ágyra, megevett egy doboz örölt sertéshús konzervet borba mártogatott kétszersülttel, s utána a hátizsák mélyén talált német villanylámpa fényénél folytatta a rendcsinálást. Számba vette, mivel rendelkezik, mint aki háborúra készül.

És beszélt, hogy legalább az önnön hangja legyen társalgó cimborája...

- Öt tár töltény, négy kézigránát megvédeni, sonka, cipó, két konzerv, három liter bor fenntartani az életemet. a többi legyen úgy, ahogy rendeltetett.

A boltív padjára rakodott, s a zsebre tett pisztollyal ismét felgyalogolt az éjszakába, hogy erődítménnyé tegye a prэшázát...

A szőlópászta dereka-formán jó kazal több esztendősen venyige kínálkozott kazalba rakva. Áthordta, csomóba szerkesztette a pincelejárát fölé, úgyhogy csak szűk embernyi rés maradt fedezetlen, az is álcakévékkel elleplezve.

Magabiztosan szemlélte művét...

- Aki ide merészkedik, hamar meglátja, mit rejteget a túlvilág!

Ez az elhatározás erővé változott benne. Olyan szilárdsággá, mely sárból kővé égeti az embert. És jólesett Gáspár Jánosnak ez, mert megvoltak hozzá az alkati tulajdonságai, csak egy cél érdekében sohasem állottak még addig össze. Idegen, közömbösen fogadott, szív nélkül, de százszázalékosan végrehajtott parancsok helyett most az élniakarás kommandírozta bátorságát, ő saját magát, s ösztönét a tudat kohójában acélkarddá edzette az akarat...

Eddig létezett, biflázott, holt betűk szépségének örvendezett, s ha szeretett, vágyott, szíve után cselekedte, de ettől fogvást élt, tudattal, önérzettel, embermódra, ha gondolkozó feje, parancsnokló lelke s tervei végrehajtására alkalmas teste teszik valójában emberré az embert...

Jó darabon lejárórözte a szomszédságot, de egy lelket sem talált a feltört, kirabolt pincék, prэшázak között. Helyette itt krumplit, ott sárgarépát, máshelyt kicsi jancsikályhát csövel, s mind a fedezékébe hordta. Az utolsó térüléssel már kocogott, mert a vörössel pásztázott keleti égen éppen felbukkant a nap...

A fagyát áruló puha föld gumiként lapult a csizmája alatt, s a virágok kitértek a napfényre, akár csókra a szerető száj. Korán kelő madárka dalolt bimbós vesszőn hintázva...

- Jól munkálkodtál – osztotta a dicséretet az izzadt hátú. – Elég ez egy napra, különösen, ha pisztolycső osztja a napszámot...

Evett ivott, rejtette a bejáratot, s derékig üres krumpliszákba bújva, hogy ne fázzon, elheveredett a tábori ágyon. Köpenyével körültekerte felső testét, keze ügyébe készítette a revolvért, s az átélt izgalmak, a szorgos fáradságpercek alatt álomba zsongították. És ezúttal borzongató álmok se törte pihenése nyugodalmát. Alig kelt a nap, amikor lefeküdt, s lenyugodni készülődött ébredésekor. Terelgette bíbor hálórúháját...

- Mi lenne, ha felszerelném a kályhát, s hamuterében krumplit sütnék a konzervhez? – kérdezte fejtől a szája. – A kazánt fűteni kell...

A vacsorához vendégei akadtak. Éppen a burgonyát hámozta, amikor lövésre fülelt, s az óvatosság kicsalta az álca venyigekazal elé...

Borúsnak indult az este. A nyeletlen sarló holdvilág jókora felleg árnyékában szégyenkezett élettelenlensége miatt. Ezt se sokáig... Újabb puskaszóra rejtette keszeg haloványságát...

- A kútba vetett németeket keresik – gondolkozott hangosan Gáspár János.

Kutya ugatott mélyen, idegen-furcsán a fülének.

- Farkaskutyával szaglásszák a nyomot. Lehetnek egy fekete tállal.. Hát jöjjenek, nem esek ülepre előttük!

Indulóban volt lefelé, amikor valaki elrohant a pince előtt. Vézna leány vagy sovány asszony. Sírt.. Haja lobogott, s olyan halálretentő riadalom mozgatta a lábát, ami elárulta a veszedelem nagyságát, mely elől menekül. Sűrűn hátranézett, pihegett...

A bujdosó megérezte az üldözöttet, s halkán szólította...

- Nagyleány...

Reszketve irányába fordult, s megláthatta nagy rebbenő szeméről, ívelt orráról, haja göndörségéről is, hogy kifelé...

- Jöjjön ide, elbújtatom- hívta, s néma ingadozását látva, biztatta is. Jöjjön, ne féljen. S mert csak állt, a kutyahang közeledett, hozzálépett, karonfogva levezette a föld alá, ráültette a tábori ágyra.

- Már a szomszédban jártak,- pihegte a zsidó lány... - János bácsi félt is, marasztalt is...
- A többi, se eleje, se vége, sírásba zuhant.

- Melegedjen, egyen ha éhes – simogatta haját a hadapród, hogy férfiközelségétől megnyugodjon.

- Sült krumplit talál a hamuban, konzervet a sámlin. Tapogasson, mert a lámpát azt eloltom..

A lány kezében megállott a konzervbe szűrő bicska, s valami bénító iszonyattal kitüntetéseire meredt. Kissé hajlott, keskeny orra cimpái kitágultak, mint a szaglászó lóé, ha hullaszagot érez. Nem értette ezt Gáspár János, s hogy átsegítse tehetetlenségén, egyre beszélt hozzá.

- Mi a neve, hogyan szólítsam? Engem Gáspár Jánosnak, egyszerűen Jánosnak hívnak. Magát?

Az iszonyodott tekintet lágyult valamit az emberi szóra, de azért a szép fekete szemek csak riadtan repdestek, mint a kismadár, ha kín-keservesen megmenekül a lépvesszőről..

-Marian,Schönberger Marian vagyok. A hatodik gimnáziumból vittek a téglagyári lágerbe. Onnan szöktetett az egyik keretlegény, aki apámnál inaskodott. János bácsi, Kovács János régi ismerősünk befogadott... Azután jöttek az SS-ek.

A némaság tehetetlenít, a beszéd oszlatja a félelmet, megértéshez gyámolít, cselekedetre ösztökél. Gáspár János is nyugodt szavakba öltöztette ösztönös izgalmát, melyet a már a

pincébe is lehallatszó kutyaugatás, szavakként nem érthető, de hangonként mégis fülébe tolakodó német kiabálás kiváltott belőle.

- Egy életünk, egy halálunk, Marian, nyugalom. Felmegyek, körülnézek. Maga maradjon. Bármilyen történik is... A bejáratot rejtem.. Érti?

Értette persze. Összehúzódott a sarokban, belérezkedett a sötétségbe, mint apró egérke, csak két szeméből villant zöldbe az emberbenállatban egytestvér rémület. Bárhogyan is vette magára a nyugalom kabátját a hangja.

- Itt maradok... Nem félek.. Sokat átéltem én már – és pontnak utána tétovázva – János.

Gáspár a pisztolyokat dugkodta már a zsebébe, a kézigránátokat fészkelte a derékszám mögé, s fölfelé a lépcsőn verssor ritmusolt a fülébe...

Mert vétkesek köz, cinkos, aki néma...

Nem tudta hová tegye, s mire kiforogta volna az agy Babits Mihályt, a Jónás könyvét, restelkedő szégyenérzet fogta el a helyét. Klein Miskáért... s a füttyörésző szél se tudta azonnal kifújni a fejéből...

Kiállott strázsálni az út szélét bozontoló mandulacserjék közé. Ösztönös mozdulattal cigarettáért nyúlt, aztán félútról visszaparancsolta gyufáért kotozó kezét, s úgy rágta, szopogatta a dohányrudacska végét – míg meg nem keseredett tőle e nyála – mint a gyermek a cucligumit. Talán két- háromszáz méternyire csaholt a kutya, s rekedt – reszelős hang nagy szóval biztatta...

- Néró...auf! Suche!

Gáspár János csőre töltötte a pisztolyt... Valaki ágvesszőket tördösve, jókora zajjal átgázolt a cserjeszegélyen, nem messzire hozzá, és sietős léptekkel préháza felé igyekezett. Az újra előbukkanó holdvilág civilnek mutatta, katonasapkával a fején. Egyedül a leány, közelednek a kutyasok, bárki is, meg kell előznie!

Futott utána, s a venyigekazalnál elérte. Szőrös volt az ember, gyötört arcú gyűlöletben villant a szeme az egyenruhára, s kezével kéréért nyúlt, hogy ha a szükség úgy hozza, védje magát. Munkaszolgálatost sejtett benne, s hogy előzze, amit az önvédelem parancsolt annak, sorsába markolt..

- Maga is szökevény bajtársam? Én is az vagyok.

Idegen, aztán magyarnak idegen hangzású feleletet suttogott a civil...

-Ja tozse.. Én szök ...Nyemci jönni. – S mert nemigen kapott cserébe mást a máramarosi sóért, a bakancsát is összeverte hozzá. – Alázatosan jelentem...

Nyújtotta fele fegyverét...

- Nesze, fogd. Itt egy pisztoly, két kézigránát, ha bátor gyerek vagy. Ide jönnek a németek.

Gáspár Jánost tisztnek szánta a Horthy- rend, utána tette hát: - Fiam!

Letolta a lépcsőre, s újra összevonta a kévét. Aztán kézen fogta, hogy ne bizonytalanítsa a sötétség...

- Tegnap agyonvertem két SS-t, azokat keresik. A fegyverüket, élelmüket elhoztam. A kutya ide vezeti őket a szagnyomon... Egy zsidó leány rejtőzik még ebben a présházban. Ha meggondoltad volna, elmehetsz...

A beszéde után ítélve a ruszin megszorította a kezét, és viaszúgott...

- Tiszt úr, lelőni nyemec, én harcolja.

-A kutyára nem tüzelünk, azt majd én elintézem...

Nyüszítés, szűkülés közeledett, majd valami kaparászta a venyigét. A perc órányi lett, öt belőle esztendő...

- Itt vannak – s a hadapród jobbában a pisztolyt, baljában a kézigránátot szorongatta. a gránátot csk legvégső esetben... A ruszin felnyúlt, és széjjelhúzott két kévét...

- Ez a Fillér, a gazda kutyája. Hozzám szokta, utánam gyütte...

A negyediknek csatlakozott társ lefeküdt a lábuk előtt. és a farkával dobolt a lépcsőfokon.. Fölöttük nagy test zuhant a venyigére, a kévék meghajlottak alatta. Egy leszakadt, s véle a farkaskutya. Fogsora egymásra csattant, jelt adóan felüvöltött, hanem a hadapród torkon kapta- leejtette a pisztolyt, a gránátot- és eltartva magától, teljes erejéből fojtogatta. A ruszin pisztolyaggal kalapálta a fejét. A fuldokló állat a körmeivel ruhájukat tépte, szájából bűzös lehelet csapott az arcukba, s kínjában széklete vizelete eleredt. Aztán fokozatosan lustult a rúgkapálása, végül egészen kimeredt, és Gáspár János káromkodva a pincébe lökte.

- Az isten verjen meg! – S a munkaszolgálatoshoz: - Gyere, testvér, menjünk az emberkutyák elébe.

Vállmagaságig a venyigekévék fölé nyomakodott, s fegyvereit is a ruszin szövetséges vitte utána – akinek a nevét sem tudta – és frontot fogott mellette. Az égárnyékoló felleg nyugatra húzott, s a holdvilág körül milljom sok csillag fénylett a kivilágosodott mennyboltozaton...

Parancsadáshoz szokott hang kélt a kazal másik vége felől...

- Hans, komm zu mir. – S pillanatok multával: - Néró.

Süppedő bakancsok neszeltek, vas zörrent gombon, s az előbukkanó két németre Gáspár János a ruszinnal szó vagy pissenés nélkül egyszerre tüzelt. Az egyik szótlánul elesett, a

másik halálhangú Jézusa után kettőbe harapta a Máriát.. A munkaszolgálatos meghajolva kibújt, kerítette a kazalt, Gáspárhoz géppisztoly petyegett méternyire alig, zúgva törte, kopogtatta a szőlővesszőket...

Sopronban újra sziréna bődült, keleten sztálinorgona sípolt, a levegőégen számtalan repülőgép zúgása állott össze egyetlen égzendüléssé. Kúszó test súrolta a földet, s ahogy térdével tolt, könyökével vont a magát, ruhája majdnem ritmusban suhogott. Közeledett, megállva, tüzelt, újra mászott és csikorgatta a fogát. Gáspár Jánosnak fülébe dobolt az agyában kerengő vér, rángó idegek feszültséggel töltötték, mint huzalt az áram, s a két szeme égve fájt a nagy figyelésben. Nem bírta sokáig. Megrántotta a kézigránát nyelét, és összes erejéből a kúszás irányába dobta. Nagy fényben robbant, légnymás sepet, mint a forgósél, s talán méterekkel is arrább vetette a harmadik németet. De már összeroncsolva holtan..

A ruszin a negyedekre tüzelt a kazal háta mögött....

Sopronra bombák hullottak. lángjuk olyan rőt vörösre pirította az égalfját, mintha hús nap kélt volna egyszerre. Mozdony menekült sípolván... Vágtató ló nyerített.... Jó távol kakas kukorékolt..

Marian csendesesen sírdogált a tábori ágyon, s lecsüngő kezét alázattal nyalta a kis pulikutya. A robbanás után felállott, és összeesni kívánczó tagokkal felbizonytalankodott a lépcsőn.

A hadapródhoz éppen megtérült a ruszin...

- Mindnyájan, stiri, négyen megholtak. Több... nyet – mondta félhangosan. – Máma...szivodnya.... elég voltak.

Úgy állott mögöttük a leány, mint a testtől vetett árnyék, s negyedeknek a kutya is az illahordozó levegőre mászott. Nagyszőrű fejét a munkaszolgálatos térdéhez dörzsölte.

A rőzserakás másik végéről félig sóhajtás, félig jajszó hallatszott..

-Ach mein Gott... Liebe Mutter...- A negyedik SS szenvedte sebeit.

Gáspár hadapród visszafelé hátrált a pinceprésházba. Nyugodt volt, mint a fronton is ütközetek után, tudván-tudott újaknak előtte. Elszánt.

- Menjünk, pihenjünk. Aki tud, egyen – szólította társait. – Két felvonás között tíz perc szünet. – Vállon veregette névtelen cimboráját.

- Derék fiú vagy, bajtárs!

A zsidó leány félénken karjára tette a kezét...

- Őt nem visszük le?

- Kicsodát? – értetlenkedett

-A németet. Bekötőzném. Az édesanyja után esengett szegény...

Néki volt legtöbb joga a gyűlöletre, megfogadták hát a szavát. A ruszin hóna alatt fogta, Gáspár lábát szorította a két combjához, a fekete ruhás pedig hálálkodott, jajgatott, káromkodott összekevert harmad-félmondatokban...

A láng nyaldosta városból füstszagot terelt a szél, a Fertő irányából víz hűvösségét, a kertekből tavaszi illatot... A pince szegletéből dohosság áradt, s nehezen viselte el a tüdő, mert friss levegőhöz formálta jogát...

Az ágyra fektetett németet hárman vetkeztették... A villanylámpa fénykarikáitól felborzolt szőrrel a sarokba menekült a puli... A jancsikályhán sírva égett a nyirkos venyige.. Gáspár János karórája éjfél mutatott. Egymást takaró két mutatója elmezsgyézte a Mát a Holnaptól...

Amit legyőztek, s aminek előtte jártak...

Megjelent: Tarka szóttas. Elbeszélések. Budapest, 1960. 1. kötet. p. 119-141.